

Et Tilfælde af Drab i schizofrent Prodromalstadium.

Af Læge AXEL H. ARNFRED.

(Meddelelse fra Sindssygehospitalet i Nykøbing Sjælland.
Chef: Overlæge OTTO JACOBSEN.)

Det tilfælde, der her skal gennemgaaes, rummer egentlig ikke større juridiske problemer: Det opdages, at en gymnasiast har dræbt sin moder, som han boede alene sammen med; han tilstaar straks, men det motiv, han angiver for drabet, forekommer saa spinkelt, at han indlægges som sindssyg. Ved observationen faar man efterhaanden stærk mistanke om schizofreni, hvorfor han dømmes til forvaring paa et sindssygehospital, og efter en overgang at have været anbragt paa sikringsanstalt er han nu atter paa et saadant, dog som en tilsyneladende ret velbevaret patient.

Den unge mand havde ganske vist i aarevis været lidt underlig, holdt sig noget isoleret og vist tilbøjelighed til uvilkaarlige bevægelser, men man opfattede ham som en nervøs dreng med sankt-veits-dans, og det var indtil gerningsøjeblikket næppe faldet nogen ind, at der kunde være en sindssygdom under udvikling. Alene denne omstændighed kunde maaske berettige til at gøre lidt nøjere rede for tilfældet som et eksempel paa uventet drab under en kronisk, lidet iøjnefaldende sindsforstyrrelse — modsat det tidligere meddelte mere usædvanlige tilfælde af uventet drab*),

*) *Axel H. Arnfred*: Et Tilfælde af Drab i akut Psykose. Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1944, p. 156 — 182.

der viste sig at skyldes en akut og forbigaaende, men ret voldsom psykotisk tilstand — men iøvrigt har selve den her forekommende drabsreaktion vist sig at have krav paa retspsykiatrisk interesse.

Oplysninger. Tilfældet foreligger ret vel oplyst, overvejende fra patienten (pt.) selv, hvis forskellige redegørelser har været mere eller mindre udførlige, men i det væsentlige stemmende overens saavel indbyrdes som med oplysninger fra skolerne og fra moderens begrænsede omgangskreds og med fundene paa gerningsstedet.

Straks ved paagribelsen (okt. 1936) har pt. saaledes overfor politiet givet en udførlig beretning om sit ydre livsløb og begivenhederne i tilslutning til drabet, og senere har han paa hospitalet besvaret en række spørgsmaal, hvorved bl. a. hans opfattelse af sig selv og hans indstilling overfor andre, specielt moderen, er blevet belyst. En maanedstid efter drabet har han overfor underretten givet en mere afrundet fremstilling af sine forhold; et halvt aars tid senere afgiver han forklaring for landsrettens nævningeting, og endelig er pt. senere vendt tilbage til drabet og dets forudsætninger i tre skriftlige redegørelser, den sidste fra 1944, og i enkelte samtaler. Hertil kommer saa yderligere journalnoterne gennem de 9 aar paa sikringsanstalt og hospital.

Gennemgang.

Slægt. Pt. oplyser om sin farfader, at han blev slaadet ud af uforskyldte økonomiske vanskeligheder og derefter henfaldt til drik, og om faderens eneste broder, at han er noget indesluttet.

Faderen selv førte en ret omskiftelig tilværelse, havde uddannelse herhjemme fra som cand. pharm., men læste senere — under et ophold i U. S. A., hvor pt. iøvrigt blev født — til præst, og blev til sidst sognepræst herhjemme. Pt., der var godt 6 aar ved hans død, har hørt ham omtale som upraktisk og aparte, men erindrer ham kun som en syg mand. Han maatte gentagne gange paa kurophold — bl. a.

paa Filadelfia, hvor tilfældet opfattes som psykopati med reaktiv depression — og døde efter et par maaneders ophold paa sindssygehospital, hvor han blev indlagt i en ved hypokonder spisevægring udviklet afmagret tilstand og frembød en »melankoli med legemlige sensationer og barokke vrangforestillinger«. Ved revision af journalerne faar man mistanke om en optrækkende schizofreni bag de legemlige sensationer og massive hypokondre vrangforestillinger, men hans tidlige død (ca. 40 aar gl.) vanskeliggør en endelig bedømmelse.

Om moderens forældre er intet oplyst; blandt hendes 8 søskende skal en søster, en ældre dame med svækket syn, være noget nervøs.

Moderen, der var uddannet som forskolelærerinde, betegnes fra flere sider som intelligent og omtales af pt. som dygtig, praktisk og økonomisk, en ret glad, men selvsikker natur. Mandens død tog aabenbart haardt paa hende, hun var »af sorg ude af stand til rigtig at være moder for drengen«, og da hun et par aar senere efter at have faaet en mindre pension opgav sin lærerindegerning og flyttede til stranden, virkede hun nervedbrudt. I løbet af yderligere et par aar kom moderen sig dog nogenlunde, og hun flyttede med sin nu 10-aarige søn til Aarhus, hvor de boede forskellige steder indtil hun fik bygget eget hus i et villakvarter. Hun holdt hus og have pænt og havde enkelte privatelever, men kræfterne var smaa, en overgang var hun legemligt syg, og hun holdt sig meget isoleret. En nabo omtaler hende som mere og mere sær og tilbageholdende, og man var saa vant til at lade hende i fred, at der, da hendes 17-aarige søn havde dræbt hende en søndag i begyndelsen af oktober 1936, kunde gaa næsten en uge, før man fik mistanke om, at der var noget alvorligt i vejen i huset.

Barndom paa landet. En moster, der angiver at have kendt pt. siden han knap 1 aar gl. kom her til landet, betegner ham som godt begavet og skriver, at han altid har været en god dreng, dygtig og pligtopfyldende. Moderen

selv skal dog til en bekendt have udtalt, at hun havde haft stor vanskelighed ved at opdrage pt., idet han — der iøvrigt som antydnet var enebarn — ikke som andre børn lærte de mest elementære begreber baade i fysisk og psykisk henseende ved at se og høre paa andre.

Pt. har ogsaa selv den opfattelse, at han har været »aparte« siden fødslen, idet han kom sent til at gaa, først kunde ligge tør om natten da han var 8 aar, som lille kunde blive ængstelig for en flue eller vaagne op af drømme og være bange, og idet han mener »altid« at have været tilbageholdende, genert og initiativløs, for langsom baade til arbejde og ordnet leg. Han angiver dog at have haft kammerater i det første skoleaar, men da han i 9-aars alderen efter en overgang at være undervist hjemme af moderen kom i skole et nyt sted, brød han sig ikke meget om kammeraterne, foretrak sine egne fantasilege for »bønderdrengenes« slagsmaal. Allerede den gang følte han en »trang til at fantasere og drømme om det store«, og i denne tid begyndte hans tilbøjelighed til at »fare frem og tilbage og gøre fagter«, f. eks. naar han ude paa heden gik og fantaserede om noget, han havde hørt i radioen eller læst ude fra den store verden.

Paa skolen bemærkede man den gang som senere ikke noget til den omtalte tilbøjelighed — han har altid kunnet beherske sig, naar han følte sig iagttaget — og læreren fra denne periode omtaler ham som en velopdragen og velbevaget, noget stille dreng, der holdt sig lidt for sig selv, men dog kunde deltage i kammeraternes leg; læreren har iøvrigt indtryk af, at det er moderen — hvis interesse for drengen han finder næsten sygelig — der har holdt pt. isoleret fra andre børn.

Drengenaar i byen. Fra de første aar i byen, hvor pt. indtil præliminæreksamen gik i privat realskole, synes billedet i pt.s erindring mørkere end det, der frengaar af udtalelser fra skolen, hvorefter han »hele tiden har været ualmindelig flittig, og, da han havde gode evner, opnaaede et smukt eksamensresultat«.

Pt. mener selv ganske vist ikke, han manglede forstand, men han kan bruge udtrykket, at han gik ligesom i 'en døs. Iøvrigt taler han om fortsat langsomhed med alt, ogsaa skolearbejdet, hvor det især kneb med haandskriften, og mener, at han de første aar var adspredt i timerne og slem til at lege eller se billeder under lektielæsningen, ligesom han ikke var paapasselig med sine ting. Det sidste realskoleaar angiver han at have samlet sig bedre om skolearbejdet, men da arbejdstempoet stadig ikke var imponerende, og han desuden paa moderens initiativ var igang med mange andre ting — klaverundervisning, danseskole, teaterbesøg —, vil han selv opfatte sit gode eksamensresultat som i det væsentlige beroende paa held. Han følte sig fortsat genert og aparte, og selvom han mener i reglen at have kunnet skjule sine fagter og grimasser for andre, angiver han dog, at han med sit væsen »indbød til drillerier«.

Ogsaa paa andre har pt. virket nervøs, kejtet og sky, og det beskrives, at han gik saa underligt, som om benene ikke vilde lystre ham, samt at han kunde faa trækninger i armene, slaa lidt med hovedet og gaa og tale med sig selv. Særlig udtalte bevægelser med vridninger af hele kroppen og stærke grimasser er iagttaget paa den hjemlige veranda af en nabo, da pt. var 12—13 aar. Ogsaa moderen, der omtalte tilstanden som sankt-veits-dans, skal have fortalt, at pt. aldrig kunde sidde rolig, men f. eks. maatte dunke i bordet med haanden og nikke med hovedet, naar han læste lektier.

Forholdet til moderen. 16 aar gammel kom pt. ind i gymnasiet, uden selv rigtig at have vidst, hvad han vilde. Der havde altid foresvævet ham ideer om at drive det til noget særligt; rent praktisk tænkte han dog snarest paa at søge kontorplads, men han satte sig ikke op imod moderens ønske om at fortsætte med skolegangen. I den forbindelse bebrejder han sig stærkt mangel paa initiativ, ligesom ved omtalen af, at det var moderen, der maatte sætte ham igang med at samle frimærker, presse blomster, lære svøm-

ning, spille klaver, og hvad han ellers foretog sig. Det kan her tilføjes, at moderen overfor en bekendt har udtalt, at hun var ked af, at pt. aldrig handlede efter conduite, men altid skulde sættes i vej med, hvad han skulde gøre.

I det daglige var det ogsaa stadig moderen, der herskede — hun optraadte myndigt, og han »syntes at være underkastet hendes vilje i al sin færden«. Besøgende holdt af drengen og havde indtryk af et harmonisk forhold, men en nabo kan berette om højroastede scener, og pt. selv vedgaar, at han ikke blot blev muggen og mut — undertiden i dagevis — men ogsaa ubehersket og hidsig over moderens irettesættelser. Hun skændte dog især, naar hun var utilpas — og selv kunde han knalde døren i, blot hun bad om en haandsrækning.

I den sidste tid, hvor han følte sig mindre genert og mere fornuftig, skal han ogsaa være blevet mere beleven i sin opførsel hjemme; han begyndte at gøre sig umage for at huske moderens ønsker og lod sig formaa til at høre efter radioforedrag og drøfte dem med hende.

Pt. vil dog i det hele mene, at han i sit forhold til moderen har været stærkt egocentrisk, og at forholdet fra hans side aldrig har rummet virkelig medfølelse, endsige kærlighed. Moderen paa sin side nærrede stor omhu for pt. og var bekymret for hans fremtid — »drengen var hendes store sorg og glæde«. Hun havde drømt om, at han skulde blive præst, men havde jo daarligt raad til at lade ham studere, og talte i den sidste tid med ham om stilling ved postvæsen eller boghandel efter studentereksamen.

Vanskeligheder i gymnasiet. Ogsaa fra gymnasiet beskrives pt. som indesluttet og faamælt, nærmest sær, og her har man ikke iagttaget nogen bedring i hans opførsel — tværtimod finder rektor, at pt. har reageret paafaldende sløvt paa en bebrejdelse for stadig at komme for sent.

Pigerne interesserede han sig ikke for — hans erotiske følelser synes først vakt adskillige aar senere under hospitalsopholdet — og heller ikke de mandlige kammerater

havde han forbindelse med. Her blev han dog ikke drillet, og han kom med i en elev-diskussionsklub, hvor han drømte om engang selv at indlede, hvis han bare kunde faa tid til at forberede sig, men han havde sjældent en ledig stund. Spilleundervisningen havde nu fanget hans interesse, han viste gode evner og øvede sig i timevis, og samtidig stillede skolen jo større krav end tidligere, saa da han fortsat arbejdede meget langsomt og omhyggeligt prentede alt skriftligt, selv i kladde, kneb det at holde trit, selv om han ofte sad over skolearbejdet til ud paa natten.

I Løbet af det første gymnasieaar gik det dog efterhaanden nogenlunde med at følge undervisningen, og han fik sin oprykning, omend med en ret beskeden karakter, som ikke synes at have tilfredsstillet moderens ærgerrighed — hun lod ham forstaa, at han maatte tage sig sammen og samle tankerne noget bedre, den tid han sad over lektierne, da han til studentereksamen maatte opnaa mindstug-.

Selv mordstanker og mordplaner. Der blev købt dyre bøger og det nye skoleaar begyndte, men nu gik det atter daarligere med at følge undervisningen, og pt., der nu var 17 aar, virkede i skolen mere tilbageholdende og sky. Selv følte pt., at han med sit langsomme tempo ikke længere kunde overkomme skolearbejdet, og en septembraften 1936, da han sad over en stil, som han ikke kunde faa færdig, henfaldt han til mismod og kom ind paa suicidale tanker. Næste dag gjorde han tilløb til at realisere dem, idet han pjækkede fra skolen og kørte ud i skoven med en brødkniv, men mere blev det ikke til, og selvmordstankerne gled tilbage. Pt. skjulte for sin moder, at det gik daarligt i skolen, men et par uger senere, i de første oktoberdage, udformede han sin plan for, hvordan han mest effektivt og smertefrit skulde tage livet af hende. Tanken var uklart dukket op i ham, mens han »sad og gloede« over nogle lektier, som han ikke kunde samle tankerne om og følte sig »skidt tilpas« ved ikke at kunne klare; og efterhaanden havde den faaet magt over ham, saa han ikke længere bekymrede sig om skolearbejdet.

Den 3. okt. begyndte han paa forberedelserne, idet han tog husholdningsøksen ind i sin stue, og næste dag, søndag den 4., fik han baade øksen og en brødkniv anbragt under divanen i dagligstuen, skjult af divantæppet. Pt. og hans moder sad hjemme det meste af dagen, og han havde tænkt sig at gøre brug af »vaabnene« under radioens eftermiddagsgudstjeneste, men fandt ingen gunstig lejlighed før ud paa aftenen, da moderen, mens hun ivrigt lyttede efter noget musik i radioen, fik stolen rykket nærmere kakkelloven og saaledes kom til at vende ryggen til det meste af stuen. Pt. realiserede da sin plan: huggede moderen gentagne gange oven i hovedet med øksen og skar derefter med brødkniven tværs over hendes hals. Da moderens blod løb ned over hans hænder, blev han — der ved en tidligere lejlighed havde faaet »fornemmelser i maven« af uhygge ved at se blod — dog pludselig angst og forstyrret, følte sig forfulgt og løb ned til stranden. Hans planer havde været ledsaget af vage selvmordstanker, men de var nu forsvundet, og ved stranden vaskede han blot blodet af hænderne.

Forsøg paa at klare situationen. Bagefter flakkede pt. noget omkring; han vilde hjem og gøre forberedelser til en mere ordnet flugt, men veg to gange tilbage for at gaa ind i huset. Tilsidst overvandt han sig dog dertil, fik lukket af ind til liget og kom i gang med forberedelserne. Disse bestod i at brænde nogle fotografier m. m., som han mente kunde være af betydning for politiet ved eftersøgningen, samle forskellige smaating sammen, smøre en madpakke og klæde sig paa til langfart. Han var herunder uhyggelig til mode, men ikke angerfuld, og da han ud paa morgenstunden var kommet afsted, følte han sig vel tilpas; han vilde ud af landet snarest muligt og cyklede derfor sydpaa. Middagsmad om mandagen fik han hos en tante undervejs — hun kendte ham som indesluttet og blev derfor ikke foruroliget over hans ordknappe væsen og fraværende blik. Pt. fortsatte om eftermiddagen, men blev efter-

haanden klar over, at de faa penge, han havde med, ikke vilde række langt — han kunde have forsynet sig noget rigeligere, hvis han havde vovet sig igennem stuen med liget — og da han tilmed opdagede, at han næppe vilde kunne naa grænsen inden kl. 20, da han mente toldkontrollen lukkede, vidste han ikke rigtig, hvad han skulde gøre; han blev ærgerlig, forpint og nervøs, og det endte med, han vendte om.

I de følgende dage holdt han til derhjemme, men undgik dog saavidt muligt stuen med liget — først ugedagen efter drabel vovede han sig derind at hente de omtalte penge, og da synes der ikke at have været tanke om flugt. I den ugestid, han gik alene i huset og iøvrigt levede ganske uregelmæssigt, havde han overvejet at grave liget ned for saaledes at skjule, hvad han havde gjort, men havde atter opgivet tanken; og »under trykket af uvisheden om, hvad hans handling kunde føre med sig af følger«, var han to gange ved midnatstid cyklet til havnen for at drukne sig, men havde dog ikke haft mod til at gøre alvor deraf.

Opdagelse og paagribelse. Sidst paa ugen var nogle bekendte begyndt at henvende sig med forespørgsel til husets beboere. Pt. fortalte til den første, at han selv var daarlig, og til den næste, at moderen var paa sygehus, men da dette afsløredes som forkert, tog lægen efter anmodning ud mandag d. 12. for at se paa forholdene. Pt. prøvede nu at fortælle, at moderen var forsvundet, men da lægen reagerede derpaa ved at gaa for at tilkalde politiet, blev pt. bange og tog sig sammen til at gaa ind i stuen, hente liget og slæbe det ud i et brænderum, hvorefter han luftede ud og paa anden maade søgte at skjule sporene. Han glemte dog kniven, som han først opdagede, da betjentene — som han havde forsøgt at holde hen udenfor huset — var trængt ind; iøvrigt var sporene daarlig skjult, og politiet fik hurtigt hans tilstaaelse.

Motiverne. Da pt. overfor politiet skulde angive et motiv, talte han om, at moderen vilde have modsat sig,

at han gik ud af skolen, og være blevet ihvertfald noget ked af, hvis han fortalte hende, at det gik ham daarligt — hvilket han ikke mente at kunne skjule længere end til efteraarsferien, hvor karakterbogen skulde underskrives — og at han derfor havde ment, det var bedst, han fik hende bragt af vejen. Udspurgt nærmere om ræsonnementet kunde han dog kun svare: »Ja, det var saadan en tosset idé«.

Paa sindssygehospitalet, hvor han af kredslægen blev indlagt allerede paagribelsesdagen, talte han ogsaa dels om en tosset idé, en tankeløshed, som han ikke kunde gøre nærmere rede for, dels om, at han syntes, moderen kunde undgaa at blive ked af hans daarlige vidnesbyrd, og han selv komme ud af skolen. Desuden oplyste han, at moderen flere gange under sin sygdom havde udtalt: »Gid jeg var død«.

Ved mødet i Landsretten fremhævede han, at tanken var der før motivet; og i senere redegørelser — hvor pt. dog stadig har kredset om »det kritiske tidspunkt«, da det blev nødvendigt at sætte tempoet op, f. eks. ved at indøve en hurtigere haandskrift — har han omtalt selve handlingen og det forudgaaende tilløb til selvmord som udslag af sindssygdom og derved forklaret sig, dels at han udførte sin plan »uden sjælelige hæmninger af nogen art«, dels at han »ikke i den grad har næret nogen sorg over det skele«. De ovenfor gengivne første motiveringer slaar pt. nu hen som noget, der kun er fremkaldt ved politiets energiske udspørgen, og han vil fastholde, at der ikke var noget regulært motiv.

Fra den første observation. De første maaneder af hospitalsopholdet er pt. rolig og medgørlig, men stille i det; og bevægelserne, som han betegner som en dum uvane og motiverer med en trang til motion, kommer ikke særlig stærkt frem. Han taler sjældent spontant, men under samtalerne i tilslutning til journaloptagelsen fortæller han dog som omtalt en del om sit hjem og sig selv. Han omtaler herunder jævnlige sig selv som »et bitte fæ« i forbindelse

med sin langsomhed, initiativløshed og generthed — ting som moderen ogsaa har bebrejdet ham — og udtaler selv sin misbilligelse af, at han i forholdet til moderen kun tænkte paa sig selv. Han finder det ogsaa forkert, at han i visse bøger kun læste de mest nervepirrende afsnit, og mener, at han har været som et lille fæ overfor dyr — men det lader dog ikke til, han har været dyrplager. Næsten komisk virker det, at han beder undersøgeren ikke fortænke ham i, at han under sin flugt ikke i tide var vendt om for at hente de omtalte penge.

Han virker naiv og ubekymret, glæder sig barnligt over julegaverne, og skønt han udførligt og flydende har skildret de forholdsregler, han traf for at forhale opdagelsen — og som han ikke omtalte overfor politiet — lader han ganske fremmed for følelsen af, at hans gerning skulde være strafværdig: Den staar ganske vist for ham som »noget fuldstændig skørt«, men han havde bagefter nærmest opfattet den som en tjeneste, han havde gjort sig selv — moderen havde ikke mærket noget, og det kom ikke andre ved, de levede saa ensomt. Dog havde han altsaa været klar over en risiko for opdagelse og havde dels tænkt paa at prøve at undslippe til udlandet, dels som omtalt haft vage forestillinger om at berøve sig livet.

Ved udspørgen benægter pt. alvorligere sygdomme, specielt hjernebetændelse eller kramper, og en intelligensundersøgelse (a. m. Wildenskov) viser ingen nedsættelse. Man er opmærksom paa tilstandens lighed med schizoid psykopati, og pt. opfattes i observationserklæringen som »et trods relativt gode evner dog forstands- og følelsesmæssigt uudviklet individ« med nervøse og psykopatiske anlæg; men det anføres, at hans komplette mangel paa sund dømmeevne, som den giver sig udtryk i drabet, kunde tænkes at være et enligt tegn paa begyndende schizofreni.

Ved den legemlige undersøgelse findes normale forhold i blod og spinalvædske, mens man mener at paavise nogle lette nerurologiske forandringer, der — i forbindelse med pt.s træge udvikling og de uvilkaarlige bevægelser — med-

fører overvejelser over muligheden af medfødt eller tidlig gennemgaaet hjernelidelse. Disse forandringer viser sig dog — bortset fra atypiske plantarreflekser, der oprindeligt opfattes som værende af Babinskis type — ganske inkonstante.

Oversigt over Hospitalsopholdet. I de forløbne aar har pt. været under hospitalsmæssige forhold: i den ret lange observationstid og det første halve aar efter Landsrettens forvaringsdom paa Sindssygehospitalet ved Aarhus; derfra i henhold til ny landsretskendelse overført til Sikringsanstalten ved Nykøbing Sjælland, hvorfra han efter $2\frac{1}{2}$ aars forløb efter ansøgning med appel til Højesteret tilbageflyttes til almindeligt sindssygehospital — af forskellige grunde Nykøbing-hospitalet, hvis læger iøvrigt ogsaa tilser Sikringsanstalten. Sommeren 1944 bliver pt. herfra overflyttet til Viborg og $\frac{1}{2}$ aar senere kommer han tilbage til Aarhus.

Pt. har ikke paa noget tidspunkt virket helt rask og naturlig — udtryk som afstumpet, ret dement, noget stillestaaende gaar jævnlige igen i journalerne fra Nykøbing — men han har næsten hele tiden kunnet beskæftiges — ved vævning, husligt arbejde, havearbejde og paa skræderværksted. Pt. har aldrig plaget for udskrivelse, men har flere gange fremsat ønsker om mere opnaelige forandringer og har under samtale herom imponeret ved klar fastholden af sit formaal. Trods sin indesluttethed har pt. i reglen deltaget i medpatienternes kortspil, og han har ogsaa dyrket skak; læsning er det derimod ikke blevet til meget med, for det meste kun aviser og ugeblade og ofte ikke engang det — han angiver at have svært ved at samle tankerne dertil. Pt.s tilbøjelighed til fagter og grimasser og til undertiden at tale frem for sig har holdt sig op gennem aarene, dog i nogle perioder mere udpræget end i andre, og altid mest fremtrædende, naar han mener sig ubemærket.

Svingninger i tilstanden. Helt jævnt og stilfærdigt har pt.s hospitalsophold dog ikke formet sig. Allerede i observationstiden er der flere perioder, hvor han er ad-

spredt, rastløs og yderligere indesluttet, og et par gange kommer det til voldsomme udladninger med rudeknusninger — det er »hele situationen«, han er ked af. Kort efter den første episode er pt. en aften grædende og hulkende, og denne affektbetoning, sammenholdt med den tidligere apati, medfører en ændring i bedømmelsen af tilfældet, idet formodningen om, at der foreligger virkelig sindssygdom, schizofreni, herved styrkes.

Snart efter falder forvaringsdommen, som pt. tager ganske roligt, og de følgende aar omtales der ikke større svingninger i den beskrevne tilstand. 1942 gives en insulinur, hvorunder pt. atter begynder at tale om sine forhold, ytrer ønske om at dø og beklager sig over ikke at kunne græde. Kuren synes resultatløs, men gentages dog et aarstid senere, denne gang kombineret med kramphock (cardiazol); herunder bliver pt. flinkere og mere omgængelig, og efter kurens afslutning flyttes han paa aaben afdeling.

Tre maaneder senere — og ca. syv aar efter drabet — kommer der dog et tilbagefald. Efter i nogle dage at have været underlig, tilbøjelig til at isolere sig lange tider ad gangen paa w. c., findes pt. en mørk efteraarsaften drivvaad paa strandbredden; han præsenterer sig som modermorderen og fortæller, at han vilde drukne sig, men alligevel ikke havde mod til det. Senere erklærer han, at det daarlige humør fra de foregaaende dage ophørte i tilslutning til eskapaden — som han nu vil have opfattet som et »nummer«, der skulde medføre en forandring og i det hele gøre det lettere for ham at finde sig i fortsat at blive gaaende paa hospitalet — men han virker dog endnu i nogen tid herefter psykisk daarlig og genoptager først efter flere maaneders forløb sit arbejde paa skræderværkstedet.

Pt.s egen opfattelse. I pt.s tidligere omtalte skriftlige redegørelser kommer han ogsaa en del ind paa sin tilstand under hospitalsopholdet. Han erkender som nævnt

at have været sindssyg, da han planlagde drabet, og ser ogsaa i »den trang« han »udviste ved at knuse ruder« et udslag heraf, men han vil en overgang mene, at han er blevet helbredt gennem en »krise«, han oplevede paa sikringsanstalten — hvor natlige spekulationer over hans egen skæbne og tilværelsens kredsløb skal have udløst skrig og »kramper«, efterfulgt af en forbigaaende fornemmelse af skærpede sanser.

Senere bliver pt. dog klar over, at han ogsaa har været syg derefter, men mener, at der under den anden insulin-kur er sket en betydelig bedring af hans helbred, idet han er kommet til erkendelse af sin sygdoms eftervirkninger som »træg hjerne«, glemsomhed, fjernhed og lediggang. I anden forbindelse er der ogsaa tale om »besværlig tænkning, idet han har været nødsaget til at danne sig en naturlig indstilling overfor tilværelsen ved at arbejde med tankerne i sig selv«, hvilket dels skal forklare, at han ikke har »vist trang til at bestille noget videre«, dels motivere hans ovenfor omtalte eskapade. Denne omtales nu som et »flugtforsøg«, der blev nødvendigt for at udløse den besværlige tænkning, og pt. mener ved sin svømmetur at have gennemgaaet »det kritiske stadium af sygdommen, som maa regnes at betyde hans helbredelse« — hvilket han finder bekræftet ved sin genvundne trang til at bestille noget.

I disse skriftlige redegørelser, som han iøvrigt har været meget lang tid om, har pt. stadig været noget snørklet og højtidelig i sin fremstilling, tildels med omtale af sig selv i tredje person, og undertiden med lidt ejendommeligt og stereotyp anvendelse af enkelte ord.

Tilstanden sommeren 1944. Ved samtale kort før overflyttelsen til Viborg virker pt. ejendommeligt stiv, ude af stand til følelsesmæssigt at svinge med, saa der etableres naturlig kontakt; han udtrykker sig ogsaa her meget formelt, og talen kommer underlig stødvis, som skulde den først overvinde en modstand; samtidig er blikket flakkende, lidt forskræmt. Hans fagter og grimasser, som især om

aftenen kan være ret voldsomme, kan han stadig kun forklare som »en trang, der saadan opstaar, en nervøsitet, der skal udløses«. Skønt han i daarlige perioder høres tale frem for sig, benægter han konsekvent hallucinationer — ogsaa fra tidligere perioder, hvor han iøvrigt indrømmer at have været syg. Der er alt i alt — og det angiveligt i højere grad end tidligere — noget aparte, skruet og anstrengt over hans væsen.

Pt., der som omtalt ikke tidligere har vist interesse for det andet køn, indrømmer aabent sin optagethed af en ung sygeplejerske, der har vist ham lidt venlighed; han fortæller troskyldigt, at han mener, et saadant forhold kan være smukt, men gør sig øjensynlig ingen illusioner om at vinde hende.

Pt. angiver sig utilfreds med sin lediggang i fritiden — kortspil eller avislæsning interesserer ham ikke, og ved skakspil overser han for meget — og han taler helst om, hvad han kunde tænke sig at beskæftige sig med: fysiksløjd, matematikopgaver, sprogstudier eller gartneri. Det førstnævnte motiveres med, at han som dreng i et børneblad havde set nogle anvisninger dertil, men moderen havde ikke ment, at der var raad til at anskaffe de fornødne remedier.

Heller ikke sit arbejde er pt. glad for — hans arbejdspræstation skal ellers paa det tidspunkt ligge nogenlunde paa højde med, hvad der vilde kræves udenfor murene — og han ser med forventning hen til at skulle overflyttes.*)

Ved den legemlige undersøgelse, der ikke har omfattet nogen luftencefalografi, findes stadig intet særligt udover den omtalte refleksforstyrrelse, der dog i sin nuværende

*) Tilstanden har indtil besøg hos pt. sommeren 1945 ikke ændret sig væsentligt; pt. frembyder det samme stive væsen, arbejdspræstationen skal være noget svingende — i perioder, hvor manererne træder stærkt frem, er han meget langsom — og der ses at have været en ny vandgang et aarstid efter den første, som den iøvrigt har mindet om baade i forløb og motivering.

form ikke kan betegnes som positiv Babinski, men kun som en atypisk refleks.*)

Sammenfatning.

Forhistorien. Det drejer sig da om en ung mand, hvis fader frembød schizoide træk og ved sin ret tidlige død maaske var schizofren, og som selv er vokset op som enebarn under omskiftelige forhold, fra 6-aars alderen alene sammen med en svagelig, noget nervøs og efterhaanden ret indesluttet moder, der bekymret over drengens sene udvikling omsorgsfuldt har taget sig af hans oplæring.

Drengen er som lille velopdragen, men følsom og ængstelig, kan ikke ligge tør. Godt begavet, som han er, klarer han skolearbejdet tilfredsstillende indtil 16-aars alderen, selvom hans tiltagende langsomhed, der dog de sidste aar delvis kompenseres af øget ihærdighed, efterhaanden tynger ham stærkt. Han viser desuden musikalske evner og bruger en del tid til at spille. Allerede fra 9-aars alderen trækker han sig imidlertid helst tilbage fra kammeraterne, kan ikke lade sig fange ind af den almindelige fællesleg eller samle sig til at følge dens regler, men gaar op i fantasilege og dagdrømmerier og faar den vane i ensomhed at tale med sig selv og søge udløsning i ejendommelige bevægelser og fagter — en tilbøjelighed, der herefter fæstner sig hos ham og en overgang præger hele hans fremtræden, saa den maaske yderligere øger hans generthed.

Pt.s forhold til moderen er — ihvertfald i pubertetsaarene — paafaldende køligt, omend det rummer en vis agtelse. Det synes i det daglige præget af en egenkærlig tværhed, der ofte fremkalder irettesættelser, og som først i den sidste tid moderen lever, da pt. ogsaa i anden henseende har vist tegn til at blive lidt mere voksen, begynder at vige for en mere dannet opførsel. Forholdet tynges imidlertid

*) Ifølge røntgenundersøgelse fra Viborg synes sella turcica dog lidt lille. Elektroencefalografi i Aarhus har ikke vist noget abnormt. Pt.s Strömrgren-index er fundet $\div 0,60$.

af pt.s bevidsthed om sin udtalte afhængighed, ikke alene i økonomisk henseende, men i hele livsførelsen, hvor han stadig har maattet lade moderens initiativ lægge fuldt beslag paa sig.

Omkring drabet. Trods forestillinger om at skulle drive det til noget særligt synes pt. efter veloverstaaet præliminæreksamen mest opsat paa at støtte hjemmets økonomi ved at tage en kontorplads, men moderen faar ham i gymnasiet — og venter, han skal opnaa udmærkelse. De krav, han her stilles overfor, kniber det dog stærkt med at honorere, han arbejder for tungt, kan ikke samle tanker og sidder især længe over det skriftlige, hvor han har udviklet en pertentlighed, han ikke kan sætte sig ud over.

Efterhaanden føler den 17-aarige gymnasiast stillingen uholdbar; og en dag, da han synes, han er kørt helt fast, gør han i al stilfærdighed tilløb til selvmord, uden at det dog kommer til noget egentligt forsøg. Han savner imidlertid stadig mod til at gøre sin stilling i skolen klar for moderen og trumfe sin udmeldelse igennem, og han gruer ved tanken om, at hun snart skal se hans karakterbog. Lidt efter lidt dukker saa den tanke op, at han skal slaa hende ihjel, og han finder øksehug i hovedet med paafølgende halsoverskæring mest rationelt.

Selve denne handling gennemfører han koldblodigt efter sin plan og føler heller ikke bagefter nogen anger, men ved synet af moderens blod besættes han af en intens uhyggesfølelse, der knyttes til liget og den stue, hvor det findes. I de første timer holder denne uhyggesfølelse ham borte fra hjemmet, og senere betinger den en skæbnesvanger mangel i de ellers veltilrettelagte forberedelser til flugt, saaledes at følelsen af afspænding, der først er traadt rigtig frem ved flugtens begyndelse, inden længe viger for indre uro, og pt. vender om. Han gaar nu derhjemme uden at faa gjort alvor af selvmord, og først da husundersøgelsen er umiddelbar forestaaende, faar han gjort forsøg paa

at skjule sin gerning spor. Ved opdagelsen tilstaar pt. dog uforbeholdent og bliver straks indlagt paa Sindssygehospitalet ved Aarhus.

Hospitalsopholdet. Her virker han noget barnlig og indesluttet, og man opfatter ham i begyndelsen nærmest som en noget infantil psykopat. Pt.s bevægelser og sene udvikling i forbindelse med visse neurologiske fund henleder midlertidigt opmærksomheden stærkt paa muligheden af en organisk hjernelidelse, men fundene viser sig snart mere ubestemte, end man i saa fald vilde vente, og pt.s senere impulsive handlinger og ikke mindst den forbigaaende opdukken af en mere adækvat affektiv reaktion paa drabet, lader nu sandsynligheden for schizofreni træde stærkere frem.

Ogsaa efter overflyttelsen til Nykøbing forbliver den diagnostiske situation længe uafklaret, idet det er vanskeligt at paapege afgørende tegn paa schizofreni. Pt. gennemgaar en »krise«, men opfører sig iøvrigt forholdsvis normalt i aarevis, omend han virker noget afstumpet og har sin tilbøjelighed til bevægelser, grimasser og mumlen i behold. Efter en kombineret insulin-cardiazol-kur bliver pt. mere omgængelig, men snart begynder han atter at gaa istaa, og der kommer et ret energisk selvmordsforsøg — usikkert motiveret med angivelser, der tyder stærkt paa schizofrent tankebesvær, og efterfulgt af en forbigaaende daarlig periode. Denne har nu efterladt pt. yderligere forskruet og afstumpet med et stillestaaende, stift væsen, hvorudfra der ligesom med besvær kan trænge vidnesbyrd om et jeg, der ganske vist prøver paa at fastholde illusionen om nu at være normalt ved at indrømme tidligere sygdom, bagatelisere bestaaende symptomer og give de ydre omstændigheder hele skylden for sin tilværelses indholdsløshed, men som i udformningen af sine ønsker for et friere liv røber et fattigt, hengemt, af reminiscenser fra skoleaarene præget tankeindhold.

Pt. maa iøvrigt — ogsaa bortset fra risikoen for forvær-

relse og impulsive reaktioner — skønnes ganske uegnet til at klare sig paa egen haand, selvom han under hospitalets beskyttende forhold for det meste kan klare en hæderlig arbejdspræstation og vise en ret velordnet ydre fremtræden.

Diskussion.

Psykiatrisk diagnose. Grundlaget for en retspsykiatrisk diskussion maa være selve den psykiatriske diagnose, og her gik overvejelserne under observationen som nævnt ud fra de tre muligheder: organisk hjernelidelse, psykopati eller schizofreni med forskydning i retning af sidstnævnte diagnose, som man senere er standset ved.

Der foreligger da heller ikke væsentlige holdepunkter for antagelsen af mere »haandgribelig« organisk hjernelidelse, hverken i resultaterne af neurologiske undersøgelser eller i det psykiske billede. Helhedsbilledet, der iøvrigt næppe kan forstaas alene ud fra sine neurotiske træk, har derimod længe været foreneligt med antagelsen af en snigende udviklet schizofreni. Der er formodentlig specifik belastning fra faderen, maaske ogsaa fra moderen; og pt.s tilstand, der længe selv har haft et umiskendeligt schizoidt præg, har i sin udvikling vist en saadan tendens til progression, at den nu næppe kan opfattes som blot psykopatisk, men med det stærkt afstumpede følelses- og bevidsthedsliv foruden hele den ejendommelige adfærd med fagter og snakken ud i luften maa betegnes som schizofren. I betragtning af svingningerne og de lejlighedsvis forekommende tilsyneladende umotiverede reaktioner, der kan forudgaaes af »besværlig tænkning«, kan processen ikke regnes at være gaaet helt i ro; og det kan her indskydes, at der vel næppe kan ventes at indtræde en saa tilfredsstillende stabilisering af tilstanden, at spørgsmaalet om udskrivning maa rejses fra lægelig side.

Efter at det afgørende diagnostiske spørgsmaal saaledes maa regnes for løst, skulde der være baggrund for, med benyttelse af de ret udførlige oplysninger om pt., retro-

spektivt at trække visse udviklingslinier op med henblik paa at naa til forstaaelse af pt.s tilstand, da han planlægger og udfører sin ugerning.

Indenfor de omraader af den specielle og den retslige psykiatri, der skulde være vejledende ved opridsning og vurdering af en saadan udvikling, er der dog næppe endnu fuld afklaring i tydningen af det brogede erfaringsstof; der skal derfor her forsøges givet en kort indførelse i problemerne med omtale af enkelte arbejder indenfor den tilgængelige nyere faglitteratur.

Schizoidi — schizofreni. For den specielle psykiatris vedkommende gælder det spørgsmaalet om den snigende udvikling fra schizoidt til schizofrent, og fra retspsykiatrien drejer det sig om en belysning af disse tilstandes kriminologiske betydning med specielt henblik paa drab.

Det er almindeligt anerkendt, at schizofrenien kan forudgaas af saakaldt schizoide tilstande, der ofte bliver saa udtalte, at de fremtræder som psykopati; og nyere undersøgelser^{*)} synes at have bekræftet den tidligere omdiskuterede kliniske erfaring, at de psykopaliformer, det her drejer sig om — bl. a. mistroiske, følsomme særlinge, fanatikere, følelseskolde stræbere, pedantnaturer — i det hele findes langt hyppigere i slægter med schizofreni end i gennemsnitsbefolkningen, saaledes at der her skulde foreligge tilstande, der i deres arvegrundlag er beslægtet med schizofrenien. At visse schizoide tilstande endog har anlægspreg helt fælles med schizofreni, er paavist ved svenske undersøgelser over enæggede tvillinger^{**)}, og i disse tilfælde, hvor der ofte kan optræde mere forbigaaende psykoser, er

*) M. Bleuler: Krankheitsverlauf, Persönlichkeit und Verwandtschaft Schizophrener und ihre gegenseitigen Beziehungen. Leipzig 1941.

***) E. Essen-Möller: Psychiatrische Untersuchungen an einer Serie von Zwillingen. Kbhvn. 1941. Acta Psych. et Neur. suppl. XXXIII.

der bl. a. iagttaget en vis stivhed i holdning og mimik og nedsat affektiv tilgængelighed.

Hvornaar en saadan abnorm tilstand er eller bliver saa udtalt, at der bør diagnosticeres schizofreni, kan det være vanskeligt at afgøre. Man er her — ihvertfald indtil videre — henvist til at dømme ud fra psykiske symptomer, der netop i disse tilfælde ikke altid er entydige, og erfarne klinikere vil ofte bedømme de problematiske tilfælde mere intuitivt. Der er dog ogsaa søgt angivet mere ydre tegn paa tilstedeværelsen af schizofreni i saadanne tilfælde, saaledes nævner f. eks. A. Wimmer*) et »knæk« i udviklingskurven, en tilbøjelighed til smaa psykotiske eruptioner og en vis progression af tilstanden gennem aarene; men baade teoretisk og praktisk vil den nøjagtige afgrænsning af, hvad der regnes for specifikt schizofrent, vise sig at variere noget.

Hvis vi i denne relation mellem psykopatisk og schizofrent biologisk set staar overfor forskellige grader af samme abnormitet, bliver afgrænsningen et definitionsspørgsmaal, der maa løses ud fra praktiske hensyn; men paavisningen af et fælles arvegrundlag motiverer ikke i sig selv en afvisning af den anden mulighed: at denne afgrænsning kan begrundes biologisk — f. eks. i et skel mellem udviklingsformer, hvor kontinuiteten bevares, saa de forløber normalt indenfor konstitutionens rammer, og saadanne hvor den tilsyneladende brydes, idet de af endnu ukendte aarsager tvinges ud i specifikke patologiske reaktioner — og det kan derfor heller ikke udelukkes, at der vilde være mening i at eftersøge tegn paa, at en saadan patologisk »proces« var under udvikling i den schizoide personlighed. Disse problemer synes dog endnu langt fra løst; og grundlaget for en undersøgelse af, hvorvidt de nedenfor omtalte drabsreaktioner, for saa vidt de virkelig er specifikke, skulde være knyttet til konstitutionen som saadan — hvilket igen vilde berøre spørgsmaalet om dennes kliniske afgrænsning

*) A. Wimmer; Speciel klinisk psykiatri. Kbhvn. 1936, s. 470.

— eller kun til visse af dens fremtrædelsesformer, maaske specielt til en eventuel »proces«, er saaledes næppe tilvejebragt.

Schizofreni og mord. At der forekommer mord hos schizofrene vil være kendt fra *H. Helwegs* lærebog i retspsykiatri*). Der gives her en fremstilling af schizofreniens betydning for kriminaliteten, hvor det specielt fremhæves, hvorledes man i det snigende initialstadium under indflydelse af paavirkningsfornemmelser og eventuelt hørelseshallucinationer ser voldshandlinger og ofte mord, der kan rettes mod ganske sagesløse personer — undertiden fordi de antages at være andre end de er — og som gennemføres koldblodigt uden at efterlade anger.

Schipkowenskys arbejde. *Helweg* nævner her ogsaa *N. Schipkowenskys* arbejde over en række tilfælde af psykisk paafaldende mordere, observeret paa Universitetsklinikken i München i løbet af en snes aar**), hvor Schipkowensky diagnosticerer sikker schizofreni hos de 12.

Schipkowensky har tydet sine tilfælde ud fra forestillinger om schizofrenien som en »afdøen fra den levende forbindelse med omverdenen«, som patienterne oplever som en destruktiv tendens, der driver dem mod selvødelæggelse, men som, hvis selvopholdelsesdriften er stærk nok til at forhindre dette, »objektiveres« paa en ofte ganske tilfældig person, hvorved patienten kommer ind i en vaklen mellem selvmord og mord. Heraf foraarsages en uro, der kan medføre overvindelse af »den instinktive modstand mod mord«, saaledes at den psykotiske spænding udlades i gerningen, en gerning, som patienterne ikke selv forstaar, men har følt sig drevet til af en uhyggelig magt.

Selve denne tankegang er — forstaaeligt nok — blevet mødt med forbehold, og det samme gælder dens anvendelse

*) H. Helweg: Den retslige Psykiatri i kort Omrids, Kbhvn. 1939, p. 192—197.

**) N. Schipkowensky: Schizophrenie und Mord. Berlin 1938.

paa de konkrete tilfælde, der ligeledes kan virke lidt vilkaarlig. *Schipkowensky's* paastand om i alle sine tilfælde at have paavist selvmordshensigter eller -forsøg mangler iøvrigt støtte i flere af hans ellers ret udførligt gengivne sygehistorier, men materialet viser dog en hyppig optræden af selvmordstendenser i nær tilslutning til gerningen — et forhold, der imidlertid ikke kan være specifikt schizofrent.

I det hele viser disse sygehistorier et ret broget billede: handlingen kan forudgaaes af fjendtlig indstilling, rettes mod mere tilfældige ofre eller ramme et menneske, der staar patienten nær, og til hvem han stadig føler sig knyttet, i sidste fald eventuelt paatænkt efterfulgt af selvmord; og bagefter kan patienterne være forskrækkede og ulykkelige, tilsyneladende upaavirkede eller de kan i sjældnere tilfælde vedgaa, at handlingen føltes som en befrielse.

I en vis modsætning til det rent schizofrene mord stiller *Schipkowensky* — der her refererer *H. Hübner**) — gerningen hos de følelseskolde, schizoide psykopater, der handler efter nøgtern overvejelse ud fra normalpsykologisk forstaaelige forudsætninger for at naa et efterstræbt maal. Med sin antagelse af glidende overgang mellem schizofreni og schizoidei tør *Schipkowensky* imidlertid ikke helt udelukke schizofrent præget mord hos psykopater, selvom han mener, at man, hvor den ovenomtalte dynamik kan paavises, med stor sandsynlighed kan regne med, at patienterne er eller bliver schizofrene — ogsaa hvor handlingen overfladisk set kunde synes bestemt af interfererende normalpsykologiske motiver, eller hvor billedet paa gerningstidspunktet kun er psykopatisk. I denne paastand om, at en særlig type mord i sig selv sandsynliggør diagnosen schizofreni, støtter *Schipkowensky* sig ogsaa paa ældre litteratur, og den bekræftes af hans iøvrigt ret kritisk indstillede referent, *Bürger-Prinz***).

*) Hübners 9 tilf. af unge schizoide mordere og drabsmænd skal være meddelt i *Verh. Ges. Heilpädagog.* 4, 1931.

***) *Bürger-Prinz*: Schizophrenie und Mord. *Monatsschrift für Kriminalbiologie und Strafrechtsreform*, 30: 28—35, 1939.

Wilmanns' afhandling. Senere har *K. Wilmanns* offentliggjort en afhandling om mord i schizofreniens prodromalstadium*), hvor han dels meddeler om nogle af de »talrige« schizofrene mordere, han angiver selv at have fulgt, dels prøver at stille diagnosen i en række paa anden haand refererede tilfælde, og i forbindelse hermed diskuterer forskellige karakteristiske fællestræk. Iøvrigt konkluderer han, at man af hensyn til morderens paarørende maa fraaade dødsstraf i mistænkelige tilfælde for at give mulighed for genoptagelse af sagen, hvis sygdommen bryder tydeligt frem; og han slutter med at behude et større, ikke specielt for psykiatere tilrettelagt arbejde om spørgsmaalet.

Wilmanns, der anfører 26 mere eller mindre udførlige sygehistorier og øjensynlig har oplysninger om mindst lige saa mange tilfælde yderligere, fremhæver paa linie med *Schipkowensky*, hvordan adskillige af disse mordere handler ud fra en for dem selv uforstaaelig »tvangstilskyndelse« (zwangsantrieb), og omtaler, hvordan nogle efter handlingen forsøger selvmord, andre prøver at flygte og enkelte ved deres opførsel fremkalder fejlagtig mistanke om simulation, mens de fleste dog tilstaar aabent og ofte melder sig selv**).

Paa grundlag bl. a. af sine egne jagttagelser over 18 unge mandlige mordere, hvoraf desværre kun enkelte tilfælde fremlægges, beskriver *Wilmanns* en karakteristisk type, hvis hovedtræk skal søges gengivet her. Det drejer sig om unge mænd i »schizofrent prodromalstadium«, d. v. s. i reglen tidligere naturlige, flittige og friske børn, hos hvem der i løbet af pubertetsaarene er indtraadt et »knæk« med forandringer i følelsesliv, tænkning og aktivi-

*) Karl Wilmanns: Über Morde im Prodromalstadium der Schizophrenie. Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie 170: 583—662, 1940. Sammenlign ogsaa samme tidsskrift 174: 460—492, 1942, hvor han tager stilling til kritikken mod den første afhandling.

***) Dette spørgsmaal findes diskuteret her i Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1942, p. 225—265, af H. Kjærsgaard.

tet forende til, at de efterhaanden er blevet stille, sky, indelukkede, isolerede og udeltagende, ufølsomme for tilrettevisninger; hertil kommer ofte svigtende skolepræstationer, der kan ledsages af hovedpine og koncentrationsbesvær eller af selvovervurdering med fantastiske spekulationer. Senere, oftest i 17—21 aars alderen, oplever disse unge mænd saa en ubehagelig tilstand af uro og indre spænding, hvorunder tanken om at gøre noget ganske særligt, f. eks. begaa et mord, kan dukke op som en tvangstilskyndelse, der til sidst ikke længere kan undertrykkes.

De fleste af *Wilmanns'* patienter skal senere være gaaet over i manifest schizofreni, og i adskillige tilfælde foreligger der allerede paa gerningstidspunktet specifikke omend lidet iøjnefaldende symptomer, saaledes at man med *Helweg* vilde kunne tale om, at patienterne befandt sig i sygdommens snigende initialstadium. Imidlertid indrømmer *Wilmanns* selv, at han fatter begrebet schizofrent prodromalstadium ret vidt, idet han medregner de tilstandsbilleder med arvemæssig relation til schizofrenien, der almindeligvis rubriceres som schizoid psykopati, men som han mener i reglen udvikles efter et »knæk« i pubertetsaarene og kun undtagelsesvis forudgaas af opdragelsesvanskeligheder allerede i barnealderen.

Udviklingen af pt.s symptomer. Hvis der i det her gennemgaaede tilfælde til belysning af pt.s opvækst kun havde foreligget oplysninger fra f. eks. den omtalte moster og fra skolerne, vilde man netop have faaet indtryk af en flink, velbegavet, noget stille dreng, hos hvem der kom et tydeligt »knæk« ved hans indtræden i gymnasiet. Oplysninger fra anden side afslører imidlertid, at pt.s adfærd heller ikke i barnealderen var helt normal.

Symptomerne i de første barneaar med pt.s klæben ved babystadiet og hans udtalte ængstelighed synes ganske vist efter de foreliggende sparsomme oplysninger ikke at gaa ud over, hvad der kunde være en ikke særlig aggressiv naturs reaktion paa urolige forhold og uheldig opdragelse;

men allerede inden 10-aars-alderen optræder der mere paa-faldende træk.

Milieuets indflydelse. Der kunde dog maaske nok for pt.s udvikling helt til og med drabet opstilles en til-forladeligt virkende forklaring, hvorefter der var tale om neurotiske reaktioner, betinget i det væsentlige af milieu-forholdene, specielt de næppe helt velafbalancerede følelser, han stilles overfor hos moderen. I hvertfald kendes baade tilbageholdenhed, bevægelsesforstyrrelser, initiativløshed og pertentlighed som neurotiske symptomer, og en psykoanalyse kunde formentlig have fremdraget adskilligt til belysning deraf; men ogsaa uden anvendelse af en saadan undersøgelse og de specielt dertil knyttede teorier kan der gives bidrag til et tydningsforsøg ud fra milieuforholdene.

Tilbageholdenheden overfor jævnaldrende er som nævnt blevet opfattet som en følge af overdreven omsorg fra moderens side. Bevægelsesforstyrrelserne kunde da tænkes opstaaet som udslag af den aktivitetstrang, pt. paa grund af sin isolerthed ikke faar afløb for i fællesleg, og maaske yderligere fikseret ved moderens interesse derfor som »nervøst« fænomen. En saadan isoleret tilværelse med fikserede bevægelsesvaner hos en noget passiv natur giver ikke de bedste forudsætninger for udvikling af et friskt initiativ til almindelig drengebeskæftigelse, og den maade, hvorpaa moderen prøver at faa pt. igang ved at beslaglægge hans tid med forskellige arrangementer — mens hun samtidig tydeligt lader ham mærke, at det er hende, der arrangerer, og at hun er skuffet over, at det ikke er ham — viser sig ikke befrugtende for en sund, spontan foretag-somhed med dertil knyttet stimulerende oplevelse af umid-delbar livsudfoldelse. At pt. tværtimod præges af selv-usikkerhed, røber sig bl. a. i hans pertentlighed med skrift-lige arbejder; og selv om moderens forventninger formentlig i det hele er spændt ud over, hvad pt. med sine ellers ikke ganske ringe evner kan svare til, saa synes det især

at være denne pertentlighed, der sætter ham tilbage ved overgangen til gymnasiet med de større krav til hjemmearbejde.

Pt. bliver vel ikke helt i rollen som den artige, føjelige søn, men det er kun i bagateller, han trodser moderen — maaske erkender han vagt, at han ikke under andre forhold vil faa en tilsvarende opvartning. Ihvertfald savner han mod til at sige klart fra overfor de forventninger, moderen efter det første gymnasiaars skuffelser aabenbart paany har givet tydeligt udtryk for, eller til blot at lade hende vide, at han forsat ikke opfylder dem. Da den her antydede konfliktsituation aktualiseres for ham, idet han maa give op overfor en skoleopgave, vælger han selvmordet; men det viser sig, at han har dog nogen selvopholdelsesdrift i behold, og denne udløsningsmulighed synes da foreløbig spærret.

Endogent, konstitutionspræget, islæt. Allerede ved dette forsøg paa at antyde milieuets mulige betydning for tilstandens udvikling er der forudsat en passiv natur; og i betragtning dels af, at situationen med enken, der paa en maaske noget uheldig maade sætter hele sit følelsesliv ind i forholdet til en søn, ikke er ganske excepti- onel, og dels af tilstandens videre udvikling mod schizofreni, maa man formentlig tillægge konstitutionen og deraf afledede endogene momenter afgørende betydning. Der lader sig da ogsaa paavise træk, som uden hver for sig at være afgørende dog i deres tilknytning til de fortsat bestaaende symptomer kan opfattes som i væsentlig grad endogent betingede — som venteligt efter den arvelige belastning med schizoidt præg.

De underlige bevægelser — der i deres oprindelse næppe har nogen forbindelse med sankt-veits-dans, forsaavidt man derved forstaar den velkendte børnesygdom chorea minor — adskiller sig saaledes i deres form fra de sædvanlige »ner- vøse« bevægelsesforstyrrelser hos børn: de er mere aparte end ved almindelig uro, tildels mere omfattende end ved

tic og har ikke karakter af hysteriske anfald. De har heller ikke tvangskarakter, men motiveres med en trang. Efter deres karakter kunde de maaske skyldes organisk hjerne- lidelse, men de slutter sig nærmest til de stereotypier, der er beskrevet ved visse psykopatier og ved schizofreni, særlig naar denne begynder i barnealderen.

Det er endvidere sandsynligt, at den stivhed, der nu præger pt.s væsen og adfærd, allerede har gjort sig gældende i skolealderen og bidraget væsentligt til at vanskeliggøre kontakt med andre ved at hindre hans vel nok fattige, men dog ikke ganske manglende følelsesliv i at manifestere sig. Ogsaa paa andre maader kan pt.s isolationstilbøjelighed have været mere endogent bestemt, idet han aabentbart beslaglægges stærkt af sit fantasiliv allerede som dreng og har vanskeligt ved at fastholde noget bestemt af, hvad der foregaar omkring ham, baade naar det gælder leg og skolearbejde.

Hvad specielt vanskelighederne i gymnasiet angaar, saa er det naturligvis ikke givet, at den usikkerhed, som ligger bag pt.s tiltagende pertentlighed og langsomhed, skal opfattes som overvejende milieubetinget; den kunde ogsaa være mere direkte konstitutionelt betinget eller have sin baggrund i netop et saadant endogent betinget koncentrationsbesvær — og en tiltagen af dette kunde være med til at frembringe det nævnte indtryk af, at pt. allerede da er ved at gaa istaa. Dette indtryk forstærkes vel ogsaa ved, at pt. i det hele ikke synes at gennemgaa nogen normal pubertetsudvikling: naar han endnu i 17-aars-alderen lever i barnlig afhængighed af moderen og ikke har vist tegn til erotisk liv, er det næppe alene milieuet skyld.

Om man i betragtning af det videre forløb skal regne med, at en schizofren »proces« allerede er sat ind, kan der som tidligere motiveret vanskeligt tages endelig stilling til, saalænge der ikke foreligger yderligere afklaring af det omtalte diagnostiske problem, men ud fra gængs klinisk opfattelse maa den maade, hvorpaa pt. synes at være ved at gaa i staa, dog siges at støtte en saadan antagelse.

Drabsimpulsens fremkomst. Ved forsøget paa at vurdere den begaaede forbrydelse kan muligheden for overvejende normalpsykologisk belinget reaktion dog maaske vanskeligt afvises alene paa dette grundlag, hvorfor der her skal gaas lidt nærmere ind paa selve drabet og dets forudsætninger.

Det fremgaar tydeligt af pt.s fremstilling, at der ikke er tale om nogen umiddelbart realiseret, direkte situationsbelinget handlingsimpuls, idet tanken ses at have bestaaet allerede nogen tid før drabet; men de motiver, pt. i begyndelsen angav, forekom dog omgivelserne lidet vægtige, og han indrømmer selv, at han ikke kan give nogen udtømmende motivering for sin handling. Den ellers nærliggende formodning, at pt. skulde have handlet ud fra bevidste motiver, som han bagefter skjulte, slaar næppe til her — og ihvertfald er der tydeligt nok ikke tale om banale motiver som jalousi, hævn eller pengetrang.

Iøvrigt har pt. sikkert ret i sin senere paastand om, at selve handlingsimpulsen er dukket frem i løbet af de foregaaende dage som en umiddelbar tilskyndelse, som han saa bagefter har prøvet at forklare sig; og en saadan opstaaelsesmaade er jo ikke i sig selv patologisk, tværtimod er den almindeligere, end mange tænker sig. Normalt vil, ihvertfald naar man er ude over selve barnealderen, saadanne opdukkende forsæt dog enten kunne rationaliseres eller blive fortrængt; og naar der hos pt. ved klar bevidsthed opstaar en drabsimpuls, der uden at rationaliseres eller mødes af nogenlunde adækvate modforestillinger virker videre til sin fuldførelse, maa det tages som udtryk for, at psykiske forudsætninger, der er udenfor det sædvanlige, spiller ind.

Saadanne usædvanlige forudsætninger kunde nu tænkes enten ligefrem at medvirke til at styrke impulsens gennemslagskraft og dominans, eller omvendt at betinge nedsat hæmning mod den; og man vilde jo lægge hovedvægten paa dette sidste, hvis man stod overfor en følelseskold

psykopat — hvor en forud overvejet handlings motiver og konsekvenser hos en iøvrigt normalbegavet vel dog som nævnt vilde ventes bedre gennemtænkt — men paa det første, hvis man regnede med en »afspændingsreaktion«, der havde en usædvanlig affektphobning som væsentlig forudsætning.

Ren udbrudsreaktion? *Helweg* har beskrevet saadanne afspændingshandlinger og herunder ogsaa drab dels i sin lærebog i retspsykiatri*), dels i to senere offentliggjorte forelæsninger, holdt i Stockholm 1942**). Førstnævnte sted anføres, at spændingen ved drab ikke — som f. eks. ved brandstiftelse eller tyveri — udløses i en aldeles inadaekvat handling, men tenderer henimod et udslag af mere eller mindre forstaaelig natur. Sidstnævnte sted præciseres, at de sværeste forbrydelser ofte former sig som »udbrudsreaktioner« fremkaldt ved, at sensitive, ængstelige mennesker efter en række forgæves forsøg paa at finde antagelige udveje har ladet sig spærre inde i en bestemt konfliktsituation; og det fremhæves, at saadanne reaktioner godt kan optræde paa grundlag af psykiske forudsætninger indenfor det normales variationsomraade, og at der iøvrigt er overgange ikke blot til den rent patologiske handling, men ogsaa til den normalt strukturerede handling paa abnorm eller direkte patologisk baggrund.

En opfattelse af dette tilfælde som en abnorm enkeltreaktion med forudsætninger, der ligger indenfor det normale, maatte snarest regne med en saadan udbrudsreaktion, hvor pt. — nødsaget til at frigøre sig for det tryk, som paa baggrund af langvarig underkuelse og fortsat følelse af fuldstændig afhængighed lægges paa ham med hans overfor moderen fortiede og delvis bortløjede erkendelse af ikke at kunne opfylde de krav, hun stiller, men ude af

*) H. Helweg: Den retslige Psykiatri i kort Omrids, Kbh. 1939, p. 223—227.

***) H. Helweg: Abnorme enkeltreaktioner. *Nordisk Medicin* 15, 2340—2344 og 2388—2392, 1942.

stand til at gennemføre selvmord eller betroelse til hende — havde følt sig henvist til at skaffe moderen af vejen. At pt. efter drabet ikke slaar sig til ro med at have faaet udløsning — en oplevelse, der iøvrigt forstyrres af hans uhyggefølelse — men søger at unddrage sig opdagelse, hænger vel sammen med, at han barnligt gaar op i det spændende ved den opstaaede situation.

Det er dog et spørgsmaal, om der med det beskrevne forløb virkelig kan være tale om en »ren« udbudsreaktion, altsaa om der ud fra forudsætninger, der falder indenfor det normale variationsomraade, kan regnes tilvejebragt en fuldstændig indespærring; og bedømmelsen maa bl. a. afhænge af, hvilke krav man stiller til normale menneskers opfindsomhed i retning af at opsøge passable udveje, og især i hvor høj grad man accepterer de af vedkommende følte hindringer som absolut bindende for et menneske, der ganske vist er nærtagende og staar under affektivt pres, men hvor dette pres dog ikke er medbetinget af en egentlig abnorm eller syg psyke. I dette tilfælde kan der paa begge punkter rejses tvivl, idet pt. dels ikke synes at have overvejet muligheden for at stikke af, før tanken om drabet allerede har bidt sig fast, dels er vejet tilbage for et virkeligt forsøg paa sammen med moderen at finde en udvej.

Schizofren reaktion? Imidlertid er det da ogsaa som nævnt sandsynligt, at pt.s tilstand forud for drabet præges saa stærkt af schizoide træk, at den ikke kan betegnes som normal. Dette behøvede vel ikke at udelukke, at en konfliktsituation som den skitserede kunde være det afgørende, og abnormtilstanden kun have mere underordnet betydning ved at medbetinge de vanskeligheder ved skolearbejdet, som ellers begrænsede evner og uheldig opdragelse især skulde have fremkaldt. Dog kunde pt.s abnormitet ogsaa have betydning ved direkte at lette indespærringen; og endelig kan der næppe helt ses bort fra den mulighed, at det afgørende for styrken af det affektive pres, hvorunder

pt. drives mod selvmord og mord, er at pt.s insufficiensoplevelse præges af en utryghed, der mere direkte skyldes endogent opstaaede psykiske forandringer, saaledes at f. eks. pt.s fornemmelse af moderens holdning som anledning til sin angst i nogen grad repræsenterer et rationaliseringsforsøg.

En saadan forskydning af tyngdepunktet over mod en endogent betinget insufficienstilstand med forholdet til moderen reduceret til de ydre vilkaar, hvorunder den opleves og søges afreageret, vilde sidestille perioden for drabet med den sygelige tilstand af indre uro og spænding, som *Wilmanns* beskriver som baggrund for tvangstilskyndelsen hos flere af sine patienter i schizofrent prodromalstadium, og med den urotilstand, som *Schipkowensky* vil forklare ved en konflikt mellem »psykosens destruktive tendens« og selvopholdelsesdriften. Derved vilde tilfældet da bringes paa linie med de mest karakteristiske af de omtalte drabsreaktioner ved — eventuelt latent — schizofreni. Der er jo i dette tilfælde ingen holdepunkter for at antage, at egentlige hallucinationer eller vrangforestillinger skulde have spillet med ind, men reaktionsforløbet kunde paa smukkeste maade illustrere *Schipkowenskys* skema, og den efter *Wilmanns* gengivne modertype kunde, som det vil ses, i mange henseender være beskrevet med pt. her som model, omend pt.s anamnese ikke er blank indtil det iøjnefaldende »knæk«.

Tilfældet som overgangsform. Den karakteristiske tidligt schizofrene drabsreaktion, som begge de nævnte forfattere kredser om, kan maaske beskrives som en afspændingsreaktion med mer eller mindre underordnet offervalg, hvor den tilgrundliggende spænding ikke først og fremmest skal forstaas normalpsykologisk, men ud fra specifikt schizofrene psykiske forskydninger, der eventuelt først senere træder klart frem, og som ofte ogsaa vækker selvmordstanker.

Imidlertid forudsætter allerede den rene udbrudsreaktion

en karakterejendommelighed, der nærmer sig det schizoide, og et tilfælde som det her gennemgaaede synes vanskeligt at placere nøjagtigt indenfor et overgangsomraade mellem den yderligere af en abnorm konstitution begunstigede udbrudsreaktion og den af sygelige forskydninger udløste afspændingshandling hos en endnu relativt velbevaret personlighed, hvis forestillingsliv ikke direkte beherskes af sygdommen.

Overfor den rene udbrudsreaktion maa samfundet, som fremhævet af *Helweg*, reagere med straf, men hvor endogene faktorer som her synes at spille stærkt ind, maa det være berettiget — som det da ogsaa her er sket — at bedømme tilfældet efter straffelovens § 16 som sindssygdom eller dermed ligestillet tilstand.

Konklusion.

Der er saaledes her gennemgaaet et tilfælde af drab udøvet af en 17-aarig ung mand, hvis opdragelse snarest har begunstiget udviklingen af hans schizoide træk, og hos hvem den schizofrene proces, der senere træder stærkere frem, maaske allerede er begyndt. Pt. følger en tilskyndelse, der ved iøvrigt klar bevisthed udformer sig under en med insufficienspræg oplevet psykisk abnormtilstand, der allerede har ført ham mod selvmord; og handlingen faar i nogen grad karakter af en udbrudsreaktion, rettet mod den, han har nærmest ind paa livet og iøvrigt i usædvanlig grad er afhængig af: moderen. Selve gerningen gennemføres koldblodigt, men bagefter oplever pt. baade situationens uhygge og dens spænding, inden han efter et for-gæves flugtforsøg paany gaar istaa; og en noget barnlig forestilling om at skulle undgaa opdagelse holder sig til det sidste — saa hellere selvmord, som han dog heller ikke kan gennemføre.

Selve tilfældet beskrives da som en udbrudsreaktion, ihvertfald til dels psykologisk forstaaelig ud fra forholdet

til moderen, men udviklet paa abnorm baggrund, muligvis desuden med en umiddelbar sygdomsoplevelse som medvirkende til behovet for udløsning; og det opfattes derved som staaende paa overgangen til de af *Schipkowsky* og *Wilmanns* beskrevne drabsreaktioner ved truende eller lidet iøjnefaldende schizofreni.

I hvilken grad der virkelig kan være tale om karakteristiske drabsreaktioner, nogenlunde specifikke for bestemte stadier i overgangen schizoidi-schizofreni, kan ikke nøjere belyses ud fra et enkelt tilfælde som det foreliggende. Tilfældet kan dog maaske være med til at henlede opmærksomheden paa problemer, der formentlig fortjener yderligere dokumentation, idet der herudfra dels vil kunne kastes lys over tidlige psykiske forandringer i den schizofrene udvikling og dels synes at aabne sig perspektiver ud mod et sikrere grundlag for den retspsykiatriske vurdering af visse paafaldende, men heldigvis lidet hyppige drabsreaktioner.